

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3\(175\).18](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3(175).18)

Йорданова Татяна,
доктор, доцент
Катедра «Технически и ледени спортове»
Цветков Цветко,
доктор, професор
Катедра «Мениджмънт и история на спорта»
Национална Спортна Академия «Васил Левски»
София, България

ЕВОЛЮЦИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ В РАЗВИТИЕТО НА СИСТЕМА ЗА ФИЗИЧЕСКО ВЪЗПИТАНИЕ И СПОРТ В БЪЛГАРИЯ

Изборът на тема, за това изследване, е провокиран преди всичко от поредните промени в управлението на физическото възпитание и спорта след парламентарните избори през 2013 г. в Република България.

В публикацията се разглежда историческата динамика на системата за физическо възпитание и спорт от нейното създаване до наши дни. Маркирани са и основните периоди и събития които ги характеризират:

- Създаването през 1923 г. на БОК (Български олимпийски комитет) и БНСФ (Българска национална спортна федерация);
- 1931 г., създаване на първия закон за спорта в България;
- Създаване на ВКФС (Върховен комитет за физическа култура и спорт), 1949 г.;
- Закриване на ВКФС и създаване на БСФС (Български съюз за физическа култура и спорт), 1958 г.;
- Промените в управлението на системата от 1992 до 2013 година.

Особено място в статията е отделено на причините за слабостите в системата за физическо възпитание и спорт (СФВС), както и възможните подходи за тяхното преодоляване.

Ключови думи: система за физическо възпитание и спорт, история, управление, проблеми

Йорданова Татяна, Цветков Цветко. Еволюция та перспективи розвитку системи фізичного виховання і спорту в Болгарії. Вибір теми цього дослідження був зумовлений насамперед послідовними змінами в управлінні фізичною культурою і спортом після парламентських виборів 2013 року в Республіці Болгарія.

У публікації розглядається історична динаміка розвитку системи фізичного виховання і спорту від її створення до сьогоднішнього дня. Виділено основні періоди та події, що їх характеризують:

- Створення у 1923 році Болгарського олімпійського комітету (БОК) та Болгарської національної спортивної федерації (БНСФ);
- 1931 рік, створення першого закону про спорт у Болгарії;
- Створення ВКФС (Вищого комітету з фізичної культури і спорту), 1949 рік;
- Закриття ВКФС і створення БСФС (Болгарського союзу фізичної культури і спорту), 1958 рік;
- Зміни в управлінні системою з 1992 по 2013 рік.

Окреме місце в статті присвячено причинам недоліків у системі фізичного виховання і спорту (СФВС), а також можливим підходам до їх подолання.

Ключові слова: система фізичного виховання і спорту, історія, управління, проблеми

Yordanova Tatiana, Tzvetkov Tzvjatko Evolution and perspectives in the development of a system for physical education and sports in Bulgaria. The choice of topic for this study was primarily due to the consistent changes in the management of physical culture and sports after the parliamentary elections in 2013 in the Republic of Bulgaria.

The publication examines the historical dynamics of the physical education and sports system from its creation to the present day. The main periods and events that characterize them are also marked:

- The creation in 1923 of BOK (Bulgarian Olympic Committee) and BNSF (Bulgarian National Sports Federation);
- 1931, creation of the first law on sports in Bulgaria;
- Creation of VKFS (Supreme Committee for Physical Culture and Sports), 1949;
- Closing of the VKFS and the creation of the BSFS (Bulgarian Union for Physical Culture and Sports), 1958;
- Changes in system management from 1992 to 2013.

A special place in the article is devoted to the reasons for the inadequacies in the system for physical education and sports (SFES), as well as the possible approaches to overcome them.

Key words: system of physical education and sports, history, management, problems

Историческа динамика на системата за физическо възпитание и спорт (СФВС)

Основите на системата за физическо възпитание и спорт (СФВС) са поставени в България през 1923 г. Независимо от това, че след 1878 г. в страната са изградени редица организации за гимнастика, спорт и туризъм (БГД „Юнак“, кръжок „Стрелец“ и др.), създадени са и първите спортни клубове („Славия“, 1913 г., „Тича“ – 1914 г., „Левски“ – 1914 г., „Атлетик“ – 1915 г. и др.) – до 1923 г. те все още действат самостоятелно, без синхронизация и с единно ръководство.

Первото обединително звено и синоним на българската спортна култура в България е Олимпийският комитет (БОК), учреден на 30 март 1923 г. От същата година той става член на Международен олимпийски комитет (МОК) със структура и мандат, запазен и до днес – организация със специален статут, действаща отделно и независимо от всяка друга спортна институция.

Организацията, обединител на всички спортни организации и клубове е създадена на 16 декември 1923 г. с наименование Българска национална спортна федерация (БНСФ). Тя е и първообраза на настоящата система за физическо възпитание и спорт.

В този период дейността в спорта се регулира от създадените през 1931 г. Закон за физическото възпитание и спорта и през 1933 г. Правилник за неговото приложение.

В първите години след 1944 г. настъпва един продължителен период на непрекъснати промени в СФВС. Първоначално се създава Централен спортен съвет (ЦСС) 1944 г., през 1946 г. Народен физкультурен съюз (НФС). Този процес на промени продължава до 1948 г. с приемането на втория закон за физическа култура и спорт, който разпорежда към Министерския съвет да се създаде Върховен комитет за физическа култура и спорт (ВКФС). Той става и единен ръководен орган за провеждането на държавната политика в тази област.

От 1957 г. СФВС претърпява отново радикални промени. Редица клубове в страната излизат с предложение ВКФС да бъде закрит и на негово място да се изгради единна спортна организация под името Български съюз за физическа култура и спорт. До края на 1957 г. се извършва мащабна подготвителна работа, а самият съюз провежда учредителния конгрес на 10 и 11.01.1958 г. В устава на организацията е записано, че „Българският съюз за физическа култура и спорт е масова, обществена, самодейна и доброволна организация“.

И макар, че БСФС съществува и днес след 1989 г. той не изпълнява тези функции и няма тази роля в СФВС, отредено още от създаването му.

От 1992 г. до днес ръководството на спорта се свързва преди всичко с държавни структури. Тяхната последователност през годините е следната:

- 1992 г. Комитет за младежта и спорта (КМС)
- 1994 г. Два комитета – комитет за спорта (КС) и комитет за младежта и децата (КМД)
- 1995 г. Комитет за спорта, младежта и децата (КСМД)
- 1997 г. Държавна агенция за младежта и спорта (ДАМС)
- 2002 г. Министерство на младежта и спорта (ММС)
- 2005 г. Държавна агенция за младежта и спорта (ДАМС)
- 2009 г. Министерство на физическото възпитание и спорта (МФВС)
- 2013 г. Министерство на младежта и спорта (ММС)

Организационно-управленска структура на системата на спорта в момента

В настоящия момент системата включва специализираните държавни и самодейни обществени органи и организации (фиг. 1). Те могат да бъдат обединени в следните елементи:

1. Органи на държавата;
2. Специализирани обществени спортни организации;
3. Спортни организации със специален статут;
4. Частни спортни формирования.

Към органите на държавата се отнасят:

- Парламентарната комисия за децата, младежта и спорта;
- Министерство на младежта и спорта (ММС);
- Министерство на образованието и науката (МОН);
- Министерство на здравеопазването (МЗ);
- Министерство на вътрешните работи (МВР)
- Министерство на отбраната (МО);
- Местни органи на държавната власт.

Обществени спортни организации:

- Спортни федерации (БСФ);
- Спортни клубове;
- Обединени спортни клубове.

Организации на национално равнище:

- Български футболен съюз;
- Съюз на българските автомобилисти;
- Съюз на ловците и риболовците в България;
- Българска асоциация „Спорт за всички“.
- Български туристически съюз.

Спортни организации със специален статут:

- Български олимпийски комитет;
- Фондация „Български спорт“ и др.

Частни спортни формирования:

- Частни спортни клубове.

Към системата влизат и осигуряващите подсистеми; материално-техническо и финансово осигуряване с научно информационно осигуряване, медицинско и кадрово осигуряване.

Възможности за усъвършенстване и просперитета на СФВС.

Преди да започнем този раздел на публикацията си мислихме едно, дали има личност или институция в България, която да посочи най-важния път за развитието на системата за физическо възпитание и спорт у нас. Убедени сме, че имаме отлично подготвени кадри, убедени сме, че имаме прекрасен опит от миналото, убедени сме, че познаваме отлично опита на практиката на водещите спортни страни в света, убедени сме в интересите, потребностите, традициите и желанието на нацията за развитието на спорта. И спираме дотук с въпроса – „Какво ни пречи?“

Този въпрос си поставят и участниците в националната дискусия – „Да върнем спорта на обществото“. Този въпрос си задават и редица водещи спортни специалисти. Един от тях, проф. Цв. Желязков, който в публикацията си „Изчезна резерват, изчезнаха успехите“, в-к „24 часа“ от 26 август 2013 г. посочва седем стъпки за обновлението на системата.

Ако обединим всички направени предложения, на базата и на нашия опит, като дългогодишни преподаватели в системата на спорта, ще достигнем до следните изводи:

Причини за слабостите на СФВС

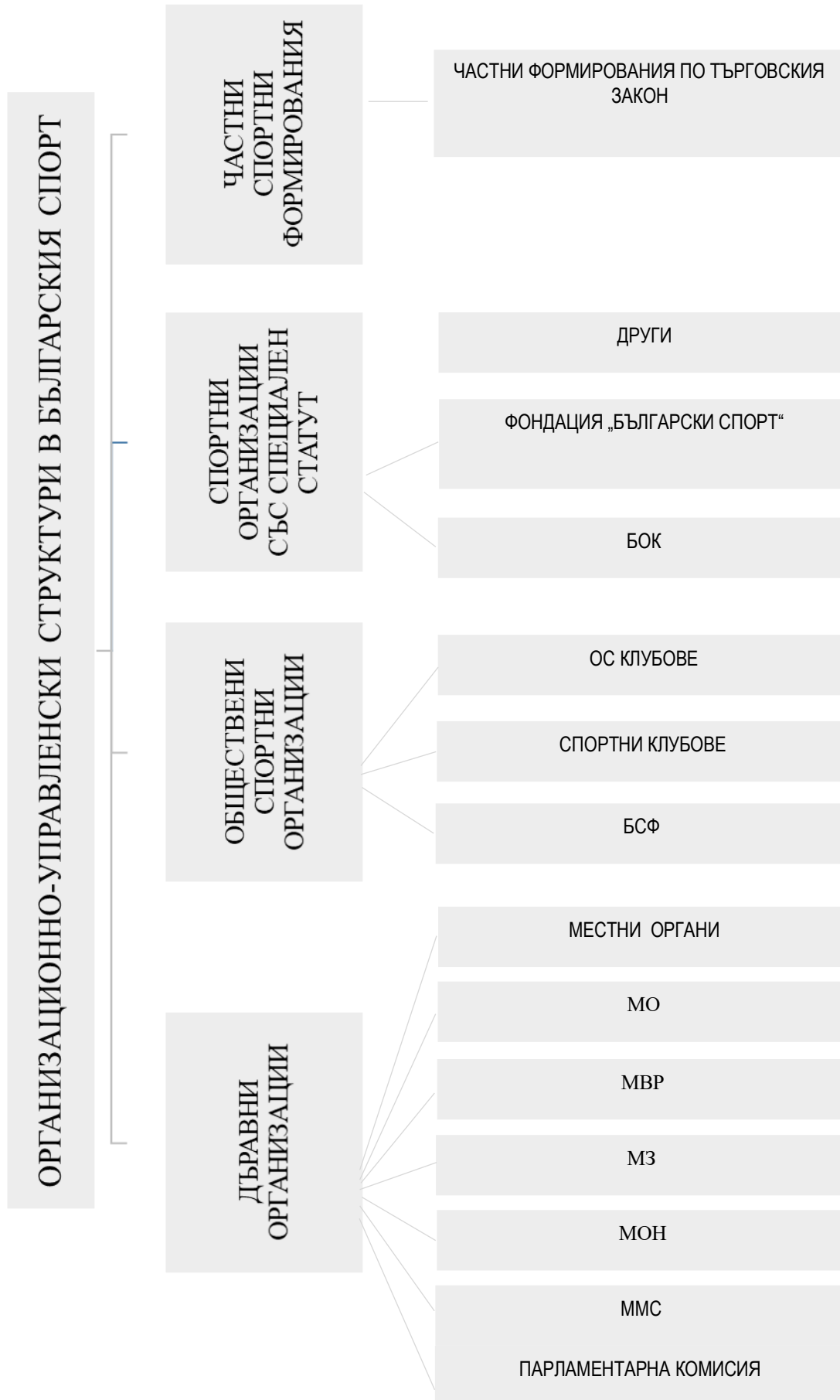
1. От 1989 г. отсъствие на цялостна държавна политика за развитието и управлението на спорта в страната.
2. Приемственост – нито една партия, движение или коалиция с идването си на власт не отчита, не приема и не развива положителните страни на СФВС, достигнала развитие от предходните. И това е от 1989 г. до сега.
3. Не познаване и не отчитане историческия опит, традициите и възможностите, които има българският народ и спортните специалисти във физическото възпитание и спорта.
4. Тежка, многоструктурна и трудна за управление (преди всичко от липсата на каквато и да е координация между държавните, обществените и частните формирания) система за физическо възпитание и спорт.
5. Цялостно разминаване между наука и практика в спорта, което води до изоставане десетки години от водещите страни.

Възможните подходи

Не сме песимисти и нямаме право да бъдем такива относно бъдещото развитие на спорта, но сме напълно убедени, че и днес да започнем с промените в СФВС ние сме безвъзвратно закъснели и с години изостанали от много страни в света. Спомняме си една история, в която майка иска съвет от известния руски педагог А. С. Макаренко, как да възпитана детето си. И когато му казва, че то е на една година, той и отговаря, че тя е закъсняла цяла година за това.

Нашето категорично мнение е, че нямаме право нито за повече изоставане, нито за закъсняване, нито за очакване, че нещо ще се случи само, нито за отстъпление и предаване. Незабавно е необходимо създаването на работна (експертна) група от най-добрите спортни специалисти, които на базата на цялостно изследване за периода на прехода подготвят реална и пълна оценка за състоянието на СФВС. Само изучаването на нашия положителен опит, традициите и нагласите на населението и опита на водещите страни в спорта, ще позволи създаването на нов Модел на СФВС. Модел, в който да намерят място всички подсистеми и спомагателни дейности.

Модел, който след широко обсъждане (треньори, спортисти, научни специалисти, общественици) да бъде предложен за утвърждаване в Народното събрание. Модел, независим от партийна и идеологическа намеса, а единствено подвластен на конституцията на България, олимпийските и европейските ценности, правните норми за неправителствените организации в Европа и света, в които категорично е заявено – Спортът е право и задължение на държавата, обществото и индивида!!!

Фиг. 1

Забележка: Подделенията на посочените органи и организации са разположени на три нива: национално, регионално и местно

Литература

1. Банков, П. Управление на спорта в свободното време. София, ЛИНС, 2005, стр. 4.
2. Бърдарева, Р. и колектив. 50 г. БСФС, София, 2008.
3. Бобев, Ст., Цонков, В., Петрова Н, Банков, П. Организация и управление на физ. култура. София, МФ, 1975, стр. 27.
4. Калайков, Й. Мениджмънт на спорта. София, НСА ПРЕС, 2007, стр. 34.
5. Меранзов, Хр. Златният век на българския спорт. София, ТАНГРА+ИКРА, ИК, 2012, стр. 37.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3\(175\).19](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3(175).19)
УДК. 796.012.5:796.332

Карпа І.Я.
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського, м. Львів
Сухнацький М.О.
викладач, Львівський фаховий коледж харчової і переробної промисловості, м. Львів
Лобасюк В.С.
старший тренер відділення футболу, спеціаліст вищої категорії, Заслужений тренер
України, Львівський фаховий коледж спорту, м. Львів
Гурський А.П.
тренер відділення футболу, Львівський фаховий коледж спорту, м. Львів

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ НА ЕТАПІ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

На сучасному етапі розвитку футболу достатньо актуальною є проблема дослідження структури та змісту навчально-тренувального процесу юних футболістів, що дозволяє цілеспрямовано оптимізувати підготовку спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки. Ефективне управління спортивною підготовкою у футболі невіддільно пов'язане з науково-обґрунтованою системою проведення педагогічного контролю на всіх етапах багаторічної підготовки. У дослідженні обґрунтовано раціональну структуру та зміст побудови мезоциклу навчально-тренувального процесу юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки. Розроблено та експериментально перевірено методіку навчання технічних прийомів юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки. Визначено та охарактеризовано використання контрольних тестів оцінки рівня виконання технічних прийомів юними футболістами на етапі попередньої базової підготовки. Результати дослідження встановили, що у більшість гравців, а саме в 85,7% юних футболістів, після провадження експерименту зросла якість виконання технічних прийомів. Отримані результати дослідження, дозволяють стверджувати про ефективність методичних підходів навчання та удосконалення технічних прийомів юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки.

Ключові слова: футбол, юні футболісти, етап попередньої базової підготовки, технічна підготовка, мезоцикл.

Ihor Karpa, Marian Sukhnatskiy, Vitaliy Lobasyuk, Andrii Gurskiy. Methodology of teaching technical techniques to young football players at the stage of preliminary basic training. The problem of researching the structure and content of the educational and training process of young football players is quite relevant at the current stage of football development which allows to optimize the training of athletes at various stages of long-term training. Effective management of sports training in football is inextricably linked with scientifically based system of conducting pedagogical control at all stages of multi-year training. The rational structure and content of the construction of the mesocycle of the educational and training process of young football players at the stage of preliminary basic training are justified in the research. The methodology for teaching technical techniques to young football players at the stage of preliminary basic training has been developed and experimentally tested. The use of control tests to evaluate the level of performance of technical techniques by young footballers at the stage of preliminary basic training is defined and characterized. The results of the research established that most players, namely 85.7% of young football players, improved the quality of performing technical techniques after the experiment. The obtained results of the study allow us to affirm the effectiveness of methodical approaches to training and improving the technical techniques of young football players at the stage of preliminary basic training.

Keywords: football, young football players, the stage of preliminary basic training, technical training, mesocycle.

Постановка проблеми. Постійно зростаючі вимоги до техніко-тактичної, фізичної та психологічної майстерності висококваліфікованих футболістів [2, 8], спонукають спеціалістів в галузі футболу приділяти все більшу увагу якості підготовки юних гравців на всіх етапах їх виховання [3, 5].

Швидкі темпи розвитку футболу спостерігаються в тому, що індивідуальні задатки юних спортсменів зростають за допомогою ефективних методів підготовки та ефективного управління процесом підготовки футболістів, що спонукає до проведення комплексного контролю за тренувальною і змагальною діяльністю юних футболістів [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розроблено та впроваджено в навчально-тренувальний процес